

**ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞMEYE EK ÇOCUKLARIN SİLAHLI
ÇATIŞMALARA DÂHİL OLMALARI KONUSUNDAKİ İHTİYARÎ
PROTOKOLE İLİŞKİN
TÜRKİYE ÜLKE RAPORU**

Madde 1

Türkiye, BM Çocuk Hakları Sözleşmesini, 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış, Bakanlar Kurulunun 9 Aralık 1994 tarih ve 4058 sayılı kararıyla onaylamış, sözleşme, 11 Aralık 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye ek “Çocukların Silahlı Çatışmalar ile ilgili İhtiyari Protokol” ise 8 Eylül 2000 tarihinde imzalanmış, Bakanlar Kurulunun 16 Ekim 2003 tarih ve 4991 sayılı kararıyla onaylanmış, 18 Mart 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 41/2. maddesi, Devlete çocukların korunması için gerekli tedbirleri alma görevini vermiştir. Diğer taraftan Anayasanın 90. maddesi; “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7.5.2004-5170/7 md.)Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.” hükmünü içermektedir.

Anayasanın 72. maddesine göre, **“Vatan hizmeti her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı Kanunla düzenlenir.”**

Askerlik hizmetini düzenleyen temel Kanunlar ise, 1111 sayılı Askerlik Kanunu ile 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunudur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin askerlik hizmeti ile ilgili mevzuatı sözü edilen vatandaşlık hizmetini kural olarak sadece erkekler için ve zorunlu bir hizmet şeklinde düzenlemiş bulunmaktadır. Bu hizmet her erkek için 20 yaşına girdiği senenin ilk günü başlamaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetlerinde(TSK) zorunlu askerlik yükümlülüğü altında 18 yaşından küçük personel mevcut değildir. Dolayısıyla başlangıçta belirtilmesi gereken çocukların silahlı çatışmalara doğrudan katılımı bir yana, Türk Asker Alma Sisteminde çocukların silâh altına alınmasına izin veren bir hüküm bulunmadığından, inceleme konusu olan İhtiyari Protokol açısından herhangi bir sorun alanı yoktur.

Madde 2

1111 sayılı Kanununun 2. maddesine göre Askerlik çağı her erkeğin nüfus kütüğünde yazılı olan doğum tarihi esas alınarak 20 yaşına girdiği yılın ocak ayının 1.gününden başlamakta, 41 yaşına girdiği yılın Ocak ayının 1. gününde sona ermektedir. Bu sürenin bitimi; Genelkurmay Başkanlığının göstereceği lüzum üzerine, Milli Savunma Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararıyla 5 yıla kadar uzatılabilir veya kısaltılabilir. Görüldüğü üzere 18 yaşına girmeyen kişilerin zorunlu olarak silah altına alınması mümkün değildir.

Askerlik Çağına Girenlerin İlk Yoklama İşlemleri Hakkında Yönetmeliğin 5.maddesinde; “İllerin nüfus müdürlükleri ile ilçelerin nüfus memurlukları, o yıl askerlik çağına girecek yükümlülerin nüfus kütüklerindeki adları ile soyadlarını, anne ve baba adlarını, doğum tarihi ve yerlerini, cilt, aile ve birey sıra numaralarına ilişkin bilgileri her mahalle ve köy için ayrı ve ikişer nüsha olarak ve kimlik çizelgelerine yazarak, bir nüshasını en geç Ocak ayının 15. gününe kadar bölgenin Askerlik Şubesi Başkanlığında bulunacak şekilde gönderirler.” hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla, askerlik çağına giren yükümlülerin ilk askerlik işlemleri; nüfus müdürlüklerince bildirilen nüfus kayıtlarındaki doğum tarihlerine göre hesaplanan yaşları esas alınmak suretiyle başlatılmaktadır.

1111 sayılı kanununun 4. maddesi; “yoklama devri, askerlik çağının başlangıcından kıtaya duhule kadardır. Yoklama devrinde bulunup 8. madde mucibince askere istenmesi zamanı

gelmemiş olanlarla, 19 yaşında bulunanlar seferberlik zamanlarında veya fevkalade hallerde Milli Müdafaa Vekâletinin istemesi ve icra vekilleri heyetinin kabul ve Reiscumhur'un tasdik eylemesi ile askere alınabilirler.” hükmüne amirdir. Buna göre, seferberlik zamanlarında veya fevkalade hallerde zorunlu askerlik hizmeti için silah altına alınacak vatandaşlarımızın sağlık muayenesi yapıldığı halde henüz silah altına alınmamış ve en az 19 yaşından gün almış olmaları gerekmektedir.

1111 Sayılı Kanununun 35. maddesine göre, son yoklama sırasında kanunda gösterilen sebeplerle askerlik yapamayacakları anlaşılanların muamele ve muayeneleri ertesi seneye bırakılmaktadır. “Vücutları askere yarayacak derecede büyümemiş olanlar” hükmü gereğince, vücutları askerlik işlemi yapacak şekilde gelişmemiş olanların her türlü askerlik işlemleri bir yıl süre ile ertelenmekte ve bunlar müteakip yıl tekrar muayeneye tabi tutularak yeniden değerlendirmeye alınmaktadır. Bu işlem beş yıl süre ile tekrarlanmakta, bu süre sonunda vücutları askerlik hizmetini yerine getirecek seviyeye ulaşmayanlar askerlik hizmetinden muaf tutulmaktadır.

1111 Sayılı Kanununun 81. maddesine göre, “Askerlik çağına girdikten sonra yaşlarını değiştirenlerin yaşlarında yapılan değişikliğin askerliklerine tesiri yoktur. Ancak son yoklama görmemiş olanlardan, nüfus kütüğünde yazılı yaşları; şahıslarına uygun görülmeyenlerin yaşlarının tashihi Nüfus Kanununa göre ait olduğu mahkemeden istemek üzere askerlik meclisleri ve askerlik daire ve şube reisleri ve mahallin büyük mülkiye memuru tarafından müdde-i umumiye müracaat olunur ve bilmuhakeme takdir olunacak yaşa göre askerlikleri yaptırılır.” Bu hüküm gereğince, askerlik işlemleri yürütülürken vatandaşlarımızın sadece nüfus kayıtlarında yazılı yaşlarına itibar edilmemekte, görünümleri ile yaşları birbirine uymayanlar hakkında yaşları yeniden değerlendirilmek üzere Cumhuriyet Savcılıklarınca yaş tashihi davası açılmakta, mahkemenin vereceği karara göre askerlik işlemleri durdurulmakta veya yürütülmektedir.

1111 Sayılı Kanunun 27.maddesine göre, “ Kararlaştırılan günde hangi köy ve mahallede bulunanların yoklaması yapılacaksa ona ait olan yoklama cetvelindeki isimler aşikâr olarak okunur. İsimleri okunanların gelip gelmedikleri ve gelenlerin isim sahipleri olup olmadıkları ihtiyar meclisi heyetlerinden ve arkadaşlarından sorulur. Gelenlerin hüviyet cüzdanları istenilerek cetveldeki isimleri ile karşılaştırılır. Birbirini tutmayacak olur ise sebebi sorulur ve anlaşılarak kanun dairesinde düzeltilir ve meclis hekimleri tarafından bütün vücutları muayene ettirilir. Askere elverişli olup olmadıklarına ve kısa hizmet şartını haiz bulunup bulunmadıklarına göre askerliklerine karar verilir. Verilen kararlar yoklaması yapılanlara tebliğ ve şube ve nüfustaki yoklama cetvelinin ve hüviyet cüzdanlarının hane-i mahsuslarına işaret edilir.” Bu madde hükmüne göre üzere; vatandaşlarımızın askerliğe elverişli olup olmadıklarının tespiti için yapılan sağlık muayene işlemlerinde kişinin gerçek kimliğinin ve yaşının tespitine önem verilmektedir.

1111 Sayılı Kanunun 4. maddesinde, 19 yaşında bulunanların da seferberlik zamanında veya olağanüstü hallerde Milli Savunma Bakanının talebi ve Bakanlar Kurulunun lüzum göstermesi ve Cumhurbaşkanı'nın onaylaması ile askere alınabilecekleri hükme bağlanmıştır.

Diğer yandan 1111 Sayılı Kanunun 5. maddesinde erbaş ve erler için muvazzaflık hizmet süresinin Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri ve Jandarma Genel Komutanlığında 18 ay olduğu belirtilmiş; bu sürenin barışta 15 ay ve bilahare 12 aya kadar indirilmesine Silahlı Kuvvetlerin ihtiyacı da dikkate alınarak Bakanlar Kurulunca karar verilebileceği düzenlenmiştir.

Zorunlu Askerlik Hizmeti süresinin hesaplanması, yükümlünün Askerlik Şubesinden sevk tarihinden itibaren başlar. Belirtilen süreden fazla askerlik yapanların fazla hizmetleri

askerlik çağının sonundan –yani yedeklik döneminden- iki kat olarak düşürülür. Türkiye’de muvazzaflık hizmet süresi 23.06.2003 tarih ve 2003/5795 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 15.07.2003 tarihinden geçerli olmak üzere, erbaş ve erler için 15 ay, yedek subaylar için 12 ay olarak uygulanmaktadır.

1111 Sayılı Kanununun 49. maddesine göre, “Yoklamaları icra olunanlar, şubelerince sevk edilecekleri gün, ellerindeki hüviyet cüzdanlarına işaret olunarak gidecekleri yerlere göre ayrı ayrı ikişer nüsha sevk pusulaları ile memur veya jandarmalarla sevk olunurlar.”

Özetle, 18 yaşın altındaki kişilerin herhangi bir şekilde ve Silahlı Kuvvetler içinde veya onun mensubu olarak silahlı bir çatışmada yer almaları mümkün değildir. Türkiye’de gerek zorunlu, gerekse gönüllü askerlik yaşı bu sınırın üstündedir.

Madde 3 Fıkra 1

1111 Sayılı Kanununun 11. maddesine göre askere gönüllü kabul için en az 18 yaşın tamamlanması gerekmektedir. Esasen, zorunlu askerlik sisteminin uygulanması çerçevesinde kaynağın yeterli olması nedeniyle gönüllü asker alımı uygulamada söz konusu olmamaktadır.

Madde 3 Fıkra 2 ve 4

Türk mevzuatında bu konuya ilişkin bir sorun mevcut değildir.

Madde 3 Fıkra 3

Türk mevzuatında madde konusuna ilişkin bir sorun mevcut değildir.

Madde 3 Fıkra 5

Türk Silahlı Kuvvetlerinin(TSK) kuruluşunda bulunan okullardan, Harp Okulları, Askeri Tıp Fakültesi ve Astsubay Sınıf Meslek Yüksekokulları, Subay ve Astsubayların asıl yetiştirme kaynağıdır. Bu yükseköğretim kurumları, lisans öğrenimi verirler ve 18 yaşın altındaki kişilerin okuduğu askeri lise ve dengi askeri okulların üstünde bir eğitim ve öğretim seviyesi izlerler.

TSK'nın kuruluşunda ve denetiminde bulunan ve çocuk olarak nitelendirilebilecek öğrencilerin devam ettiği okullar, Askeri Liseler ve Astsubay Hazırlama Okuludur. Bu orta öğretim kurumlarının öğrenci alımları, gönüllülük esası kapsamında, ailelerin onayı ile gerçekleştirilmektedir.

Askeri Liseler ve Astsubay Hazırlama Okuluna girmek isteyen öğrenciler, kendi iradeleri doğrultusunda, giriş sınavlarına katılmaktadır. Söz konusu sınavlarda başarılı olan ve kontenjana girenler, ikinci aşama işlemlerine(ön sağlık muayeneleri, bedeni yeterlilik ve mülakat testleri) tabi tutulmaktadır. Bu süreçte başarılı olanlar bu okullara alınmaktadır. Velilerden, tazminat hukuku bağlamında, notere onaylatılmış, belli bir bedelin ödenmesine dayalı, “Yükümlülük Belgesi” talep edilmektedir.

TSK bünyesindeki orta dereceli bu okullara giriş için, en az 13, en çok 16 yaşında olmak şartı aranmaktadır. Bu okullarda okuyan öğrenciler, 1111 Sayılı Askerlik Kanunu, 1076 Sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu, 1632 Sayılı Askeri Ceza Kanunu, 353 Sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun vb. askeri hukuk kapsamında askerlik mükellefiyeti altında bulunmamaktadır. Kendilerine hiçbir askeri hizmet ve görev verilmemekte, asker sayılmamaktadır. Askeri statü ,yetki ve rütbe sahibi olamamaktadır. Askeri okul öğrencisi olmak dışında herhangi bir askeri birliğe mensup değildirler. Dolayısıyla bu okul öğrencileri, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve bu sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol anlamında silahlı kuvvetler mensubu sayılmamaktadır.

Askeri Liseler ve Astsubay Hazırlama Okulundan mezun olan öğrenciler askeri bir statü değil, sadece, lise ve dengi bir okul mezunu olarak, daha yüksek öğretim niteliğindeki askeri okullara öğrenci aday olma hakkı kazanmaktadır. Bu okullarda temel askeri eğitim veya askeri yetenek kazandırılması söz konusu değildir. Ancak, profesyonel bir asker olmaya aday olmak üzere istekleri halinde, askeri yüksek okullara gönderilecek bu öğrencilere, askerliğin sevdirmesi amacıyla, askeri nezaket, basit askeri genel kültür vb. hususlarda,

-normal eğitim ve öğretimi aksatmamak kaydıyla- eğitim verilmesi söz konusudur. Dolayısıyla, bu gibi hususların, Çocuk Hakları Sözleşmesinin 28 ve 29. maddeleri içeriğine aykırı bir yönü olmadığı açıktır.

Bu okullardaki eğitim ve öğretim faaliyetleri, TSK Personel Kanunu, Silahlı Kuvvetler Askeri Liseler Yönetmeliği, Silahlı Kuvvetler Astsubay Hazırlama Okulları Yönetmeliği kapsamında icra edilmektedir. Bu okullarda Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanan haftalık ders çizelgeleri çerçevesinde eğitim faaliyetleri yürütülmektedir. Bu eğitim süresi 4 yıldır (EK-1). Yine bu okullarda, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanan orta öğrenim kurumlarının müfredatında yer alan dersler ve kitaplar okutulmakta, bu kitaplarda yer aldığı şekilde insan hakları eğitimleri verilmektedir. Bu kurumlardaki dersler, üniversitelerde bu alanda eğitim almış subay ve sivil branş öğretmenleri tarafından icra edilmektedir.

Halen askeri orta okullardaki öğrenci sayısı, 1817' dir.

TSK eğitim ve öğretim kurumlarında, eğitim ve öğretim gören öğrencilerin bir seferberlik veya askeri çatışma durumunda gerçek bir askeri ihtiyaç veya herhangi bir acil durum halinde, askeri öğrencilik statüleri değişmemekte, kendilerine muharip veya yardımcı sınıf bir askeri görev veya hizmetin tevcih edilmesi söz konusu olmamaktadır.

Bu öğrenciler, istedikleri zaman TSK orta öğretim eğitim kurumlarından ayrılabilen; haksız fiil ve tazminat hukukuna ilişkin olarak ailelerinin imzaladıkları yükümlülük senedinde belirtilenler dışında herhangi bir yükümlülükleri söz konusu olmamaktadır.

TSK eğitim ve öğretim kurumlarında rehberlik faaliyetleri titiz bir şekilde yürütülmekte, arzu eden öğrenciler, rehber öğretmen ile istedikleri zaman görüşerek

sorunlarını paylaşabilmektedirler. Diğer yandan öğrenciler, sınıf subayları tarafından yakından takip edilmekte, ihtiyaç duyulması halinde ailesi ile öğrenci hakkında görüşmeler yapılmaktadır.

TSK'nın kuruluşunda ve denetiminde bulunan okullarda, her öğrenci, dilekçe hakkı kapsamında usulüne uygun başvuru yolları ile dilek ve şikâyetlerini iletme imkânına sahiptir. Bu husus hem Anayasa, hem İç Hizmet Kanunu ile güvence altına alınmıştır.

Madde 4

Türkiye' de bu kapsamda bir durum ve sorun mevcut değildir.

Madde 5

Bu raporda atıfta bulunulan ve-veya ihtiyari protokolün konusu çerçevesinde ilgili bulunan uluslararası belgelere Türkiye' nin katılımı hususundaki bilgiler aşağıda sunulmuştur;

- Silahlı çatışmalarda uyulacak kuralları düzenleyen 1949 tarihli dört adet Cenevre Sözleşmesine taraflık için gereken işlemler, 21.01.1953 tarih ve 6020 sayılı uygun bulma yasasının çıkarılması üzerine 30.01.1953 tarih ve 8322 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır. Bu onay işlemi, Cenevre Sözleşmelerinin 10.08.1954 tarihinden itibaren hüküm ifade etmek üzere onaylandığı kaydını taşımaktadır. Onaylanarak taraf olduğumuz Cenevre Sözleşmeleri şunlardır;
  - “Harp Halinde Silahlı Kuvvetlerin Hasta ve Yaralılarının Vaziyetlerinin Islahı Hakkında Cenevre Sözleşmesi ile Eki (Sağlık Bölge ve Mahallerine Müteallik Anlaşma Projesi)” (Cenevre, 12.08.1949,)
  - “Silahlı Kuvvetlerin Denizdeki Hasta ve Yaralı ve Kazazedelerinin Vaziyetlerinin Islahı Hakkındaki Cenevre Sözleşmesi” (Cenevre, 12.08.1949)
  - “Harp Esirleri Hakkında Tatbik Edilecek Muameleye Dair Cenevre Sözleşmesi” ve Ekleri (Yaralı ve Hasta Harp Esirlerinin Doğrudan Doğruya Memleketlerine İade Edilmeleri veya Bitaraf Bir Memlekette Hastaneye Yatırılmaları Hakkında

Anlaşma Numunesi – Muhtelit Tıbbi Komisyonlar Hakkında Nizamname- Harp Esirlerine Yapılacak Toplu Yardımlar Hakkında Nizamname) (Cenevre, 12.08.1949); ve

– “ Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına Dair Cenevre Sözleşmesi” ve Eki (Sağlık ve Emniyet Mıntıkları ve Mahallerine Müteallik Anlaşma Projesi) (Cenevre, 12.08.1949)

- Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, tarafımızdan bir beyanla Strazburg’da 09.06.1999 tarihinde imzalanmıştır. Onaylamanın uygun bulunmasına ilişkin olarak 18.01.2001 tarih ve 4620 sayılı bir kanun çıkarılmasının üzerine; 12.03.2002 tarih ve 2002/3910 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi çıkarılmış ve 02.05.2002 tarih, 24743 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak,01.10.2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

- **Madde 6, Fıkra 1 ve 2**

Türkiye’de Çocuk Hakları Sözleşmesinin uygulanmasının izlenmesinden sorumlu koordinatör kurum olarak, Başbakanlığın 11.01.1995 tarihli talimatı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu görevlendirilmiştir.

Yukarıda değinildiği üzere, Türkiye’nin inceleme konusu İhtiyari Protokole ilişkin somut bir sorun alanı veya bu konularda yönetime iletilmiş herhangi bir yakınma bulunmamaktadır. Bu nedenle bu konu hakkında özel bir çalışma yapılmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

Madde 6 Fıkra 3

Türkiye’ de madde metni kapsamında, bir durum ve sorun söz konusu olmamıştır.

Madde 7-

Raporun hazırlandığı dönemde bu madde kapsamında yer alan teknik işbirliği- mali yardım konusunda herhangi bir arz ve talep söz konusu olmamıştır.